

İLAHİYAT LİSANS TAMAMLAMA PROGRAMININ VERİMLİLİĞİ ÜZERİNE OLGUSAL BİR ARAŞTIRMA*

Recep KAYMAKCAN¹, Hasan MEYDAN²
Adnan TELLİ³, Kübra CEVHERLİ⁴

Özet: Bu çalışmada İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) programı özelinde uzaktan yüksek din eğitiminin fonksiyonları, imkânı ve örgün ilahiyat eğitimine oranla verimliliğinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma anket ve mülakat teknikleri bir arada kullanılarak karma modellerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel kısmının örneklemini İLİTAM programında okuyan 496, ilahiyat fakültelerinde okuyan 441 öğrenci oluşturmuştur. Nitel boyutun çalışma grubunu ise İLİTAM programında görevli 7 öğretim üyesi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda İLİTAM mezunlarının örnekleme yer alan öğrenci ve öğretim elemanları tarafından İlahiyat mezunlarına oranla daha az yeterli görüldükleri, uzaktan yüksek din eğitiminin geleneksel eğitime göre ikincil kabul edildiği ve İLİTAM'ın sağladığı imkânlar nedeni ile - örgün eğitime alternatif oluşturacak şekilde geliştirilmeden -varlığının devamının gerekli görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Uzaktan Yüksek Din Eğitimi, İlahiyat Eğitimi, İlahiyat Lisans Tamamlama.

An Empirical Research on Efficiency of Bachelor's Degree Completion Program in Theology (İLİTAM)

Abstract: In this study was aimed to investigate the functions, opportunities and efficiencies of distance higher religious education, in the case of Bachelor's Degree Completion Program in Theology (İLİTAM). The study uses a mix of methodologies including both the quantitative and qualitative methodology. The sampling of the study comprises 496 randomly selected students of İLİTAM and 441 of the Faculty of Theology. A working group of 7 members consisting of faculty deans, program coordinators and academic members was established for the qualitative part of the study. This study shows that graduate students of İLİTAM are perceived less qualified than graduate students of Theology by students and faculty members, that distance higher education is considered secondary than traditional higher religious education, and that, İLİTAM is regarded necessary - without generalizing instead of formal theology education- thanks to the opportunities it provides.

Key words: Distance Higher Religious Education, Theological Education, Bachelor's Degree Completion Program in Theology (İLİTAM)

* Bu makale Sakarya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 2012-04-00-002 proje numarası ile desteklenen "Öğrencilerine ve Öğretim Elemanlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Program Algısı" başlıklı bilimsel araştırma projesinin verilerine dayanmaktadır. Projeden elde edilen ve bu makalede yer almayan verilerden bir kısmını [R. Kaymakcan, H. Meydan, A. Telli, K. Cevherli, "Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2013, c. 11, sayı: 26, ss. 71-110] künyeli makalede yayınlanmıştır.

- 1 Prof. Dr., Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü
- 2 Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
- 3 Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
- 4 Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1. Giriş

Eğitim, tarih boyunca insan ve toplumun gelişim ihtiyacını karşılayan en önemli kurumlardan birisi olmuştur. Eğitimle bilgi ve tecrübe birikiminin kuşaktan kuşağa aktarılması sayesinde insanlık; günümüzde ulaştığı bilimsel, teknolojik ve entelektüel seviyeye ulaşabilmiştir. Bu nedenle her dönemde mevcut imkânları en iyi şekilde kullanarak eğitimi en verimli hale getirme çabası sürdürülmüştür. Günümüzde bir yandan yüz yüze eğitimde eğitim teknolojilerinin kullanılabilirliğinin, diğer yandan da uzaktan eğitim olanaklarının artırılmasını bu doğrultuda değerlendirmek gerekmektedir.

Günümüzde teknolojinin imkânlarından yararlanarak gerçekleştirilen uzaktan eğitim sayesinde bireylerin hayatlarında öğrenmeye yer açma olanakları giderek artmaktadır. Bireylere geniş bir öğrenme platformu sunan, zaman ve mekândan bağımsız bu yeni eğitim modeline uzaktan eğitim diyoruz. Uzaktan öğretimi öğrencinin bizatihi katıldığı yakın öğrenme yaşantılarında uygulanabilen öğretme davranışlarından ayrı olarak iletişimin öğrenci ve öğretmen arasında yazı, elektronik, mekanik veya diğer araçlarla sağlanması suretiyle yürütülen bir takım öğretim metotları ailesi olarak tanımlamak mümkündür.⁵

Uzaktan eğitimde kendi öğrenme yaşantılarını planlama ve sürdürme konusunda otonom olan öğrenciler ve onlara çeşitli iletişim araçları üzerinden rehberlik eden eğitimciler bulunur. Otonom bir öğrenme süreci sağladığı için öğrencinin özenetim ve bağımsız kişilik gelişimini destekleme potansiyeline sahip olan uzaktan eğitimde öğrenci-öğretmen, öğrenci-içerik, öğrenci-öğrenci, öğretmen-içerik, öğretmen-öğretmen arasındaki etkileşimi canlı tutacak köprüler kurulabildiği sürece derin ve anlamlı öğrenmeler sağlanabilmektedir.⁶ Bu nedenle uzaktan eğitimde kullanılan eğitim materyal ve ortamlarının verimliliği geleneksel yüz yüze eğitime oranla daha önemli hale gelmektedir.

1840'ta Isaac Pitman'ın mektupla öğretimi ilk defa kullanması ile başladığı

5 G. Michael Moore, "Toward a Theory of Independent Learning and Teaching", *The Journal of Higher Education*, 1973, c. 44, sayı: 9, s. 664.

6 Moore, agm, ss. 662-679; Moore, "Theory of Transactionaldistance", *Theoretical Principles of Distance Education*, edit.: D. Keegan, Rotledge, Newyork 1993, ss. 22-38; Som Naidu, "Designing Instruction for e-Learning Environments", *In Handbook of Distance Education*, edit.: Michael G. Mooreand William G. Anderson, (349-365), Lawrence Erlbaum Associates/Publishers, London 2003.

kabul edilen uzaktan eğitimde posta, radyo, televizyon, bilgisayar ve internet aşamalı olarak günümüze kadar kullanıla gelen temel eğitim ortamları olmuştur.⁷Günümüzde bilişim teknolojilerinin gelişimi ile öğrenen ve öğretici arasında eş zamanlı ve eş zamansız iletişimi mümkün kılan web tabanlı uzaktan eğitim yaygınlaşmıştır. Web tabanlı uzaktan eğitim; ders içerikleri, kaynaklar, ödev ve projelerin web ortamında sunulduğu, derslerle ilgili belgelere web ortamında ulaşıldığı, öğrencilere ait e-posta adreslerinin öğretim ve sunum araçları olarak kullanıldığı, esnek depolama ve görüntüleme seçeneklerinin kullanıldığı, zaman ve mekândan bağımsız bir eğitim yöntemidir.⁸⁹

Web tabanlı uzaktan eğitim, öğrenmenin görsel materyal ve kaynaklarla desteklenmesine; öğrencinin bilgi kaynağına ulaşmada esnek bir program izleyebilmesine; eğitimde ulaşım ve barınma gibi maliyetlerin ortadan kaldırılmasına; eğitime ulaşmada sosyal sınıf, cinsiyet, engellilik, yaş vb. farklılıkların önüne geçilmesine imkân sağlamaktadır.¹⁰Web tabanlı eğitimin sunduğu bu

-
- 7 UNESCO, "Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development", N. C. Farnes (Ed.), *Unesco Institute For Information Technologies In Education*, Moscow 2000; W.J. Harris, *Towards an Internet-based Distance Education (IDE) Framework for Religious-based Higher Education Organizations: A Case of the Alliance for Assemblies of God Higher Education*, Dissertation Report For Doctorate Degree, Nova Southeastern University, 2012; T.D. Halverson, *Improving Blended Learning Environments For Biblical Studies: Applications Of The "Innovations In Distance Education" Theory*, Dissertation Report For Doctorate Degree, Indiana University, 2006.
- 8 Emine Akçin Şenyuva, *Hemşirelik Eğitiminde Web Tabanlı Uzaktan Eğitim Uygulaması: Hasta Eğitimi Dersi Örneği*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007.
- 9 Web tabanlı uzaktan eğitimde öğrenme materyalinin öğrenciye sunulmuş zamanlamasına göre eş zamanlı (senkron), eş zamansız (a-senkron) ve karma (blended) modeller gelişmiştir. Eş zamanlı modelde eğitici ile öğrenciler farklı mekânlarda fakat çift yönlü iletişim teknolojileri yardımıyla sanal ortamda aynı anda bir araya gelmektedirler. Online sohbet ortamları, canlı dersler bu modele örnek öğrenme ortamlarıdır. Eş zamansız modelde öğretici eğitim materyallerini önceden hazırlamakta ve internet ortamına yüklemektedir. Öğrenci bu materyallere kendi istediği vakitte ulaşabilmekte ve kendi öğrenme hızına göre çalışabilmektedir. Karma model ise hem eş zamanlı hem de eş zamansız eğitim araçlarının bir arada kullanıldığı modeldir.
- 10 Cevat Alkan, *Açıköğretim, Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1987; A. Özmen ve İ. G. Ediz, "Uzaktan Eğitim ve Dumlupınar Üniversitesi Modeli", *Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu*, 25 Mayıs 2002, http://www.aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Ahmet_Ozmen.doc Web (erişim: 25.04.2013); Mustafa Ersoy, *Uzaktan Eğitim-Öğretim Yönetimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2008.

avantajlar sayesinde uzaktan eğitimde geleneksel eğitimin verimliliğinin ve öğrenci memnuniyetinin yakalanmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.¹¹

Web tabanlı uzaktan eğitimin getirdiği açılımlar sayesinde ki bu eğitim giderek yaygınlaşmaktadır.¹² Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) uzaktan eğitim veren “açık üniversite” veya “duvarsız üniversitelerin” sayısı 1960-1970’lerden itibaren yaygınlaşmaya başlarken¹³; 2011 yılı itibarıyla yüksek öğrenime devam eden her üç Amerikalı öğrenciden birisi en az bir defa online bir ders almıştır.¹⁴ 1938 yılında mektupla eğitim yapan kurumların birliği olarak kurulan Council for Open and Distance Education (ICDE) günümüzde dünya genelinde uzaktan yükseköğretim veren 148 kurumsal üyeye sahip bir kurum haline gelmiştir.¹⁵

ICDE’nin üyelerinden olan Anadolu Üniversitesi Türkiye’de 1982 yılından günümüze uzaktan yükseköğretimin en büyük yürütücüsüdür. Anadolu Üniversitesi bir buçuk milyondan fazla mezun vermiştir ve halen bir milyon yedi yüz binden fazla kayıtlı öğrenciye sahip bulunmaktadır.¹⁶ Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi’nin (ÖSYM) 2012-2013 yılı istatistiklerine göre Türkiye’de yükseköğretimdeki 4.975.690 öğrenciden 2.256.852’si Anadolu üniversitesi veya diğer üniversitelerden birinin açık öğretim programına devam etmektedir.¹⁷

Türkiye’de 2010 yılında otuz civarında üniversite uzaktan eğitim yürütürken¹⁸ üniversitelerin bünyesinde uzaktan eğitim merkezlerinin hızla açılması

11 M. Allen ve diğerleri, “Comparing Student Satisfaction With Distance Education to Traditional Classrooms in Higher Education: A Meta-Analysis”, *The American Journal of Distance Education*, 2002, c. 16, sayı: 2, ss. 83-97; Erinç Karataş, *Uzaktan Eğitim İçerik Geliştirme Süreçlerinde Çevrimiçi İşbirliğine Dayalı Proje Takip ve Yönetim Aracı Kullanımının Etkililiği*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011.

12 Harris, age, ss. 20-22.

13 Moore, “Toward a Theory of Independent Learning and Teaching”, 1973.

14 I. Elaine Allen ve Jeff Seaman, *Going the Distance: Online education in the United States*, Babson Survey Research Group and Quahog Research Group, 2011.

<http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/goingthedistance.pdf>, (erişim: 08.05.2013).

15 http://www.icde.org/en/about/membership/members_of_icde/i (erişim: 18.03.2014).

16 <http://www.anadolu.edu.tr/tr/uzaktan-egitim-sistemi> (erişim: 13.07.2013).

17 <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-69398/h/1ogrencisayozettablosu.pdf> (erişim: 10.03.2014).

18 Ahmet Hançer, “e-Öğrenmenin Bugünü ve Geleceği”, edit.: T. G. Yamamoto, U. Demiray ve M. Kesim, *Türkiye’de e-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar*, Ankara 2010, ss. 509-526. <http://tojde.anadolu.edu.tr/elearning.pdf> (erişim: 08.05.2013).

sayesinde 2014 yılı itibarıyla – bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla¹⁹ – seksenden fazla üniversite uzaktan eğitim faaliyeti yürütmekte veya bu doğrultuda altyapı oluşturma çalışmalarını sürdürmektedir. Yürütülen eğitim faaliyetleri arasında ön lisans, lisans, lisansüstü programlar ve sertifika programları yer aldığı gibi üniversitelerin örgün eğitim programlarında bazı dersleri uzaktan eğitim aracılığıyla aldırması da oldukça yaygın bir uygulamadır.

Uzaktan eğitim öğrenci ve uygulayıcılar için bazı avantajlar sunmakla birlikte eğitim, ortam ve süreçlerinden kaynaklanan dezavantajlardan da bahsedilebilir. Teknoloji kullanma konusunda öğrencinin kendisi veya kurumdan kaynaklanan maddi, altyapısal ve eğitimsel yetersizlikler öğrencilerin uzaktan eğitimden istifadelerini zorlaştırmaktadır. Uzaktan eğitimin maliyetlerini düşürmek için yüksek tutulan öğrenci kontenjanlarının programlarda görev alan öğretim üyelerinin verimliliğini zorlaması, kaliteli uzaktan eğitim materyallerinin üretilmemesi, geleneksel yüz yüze eğitimde var olan örtük program ve uygulamalı eğitimden yoksun oluşu bu dezavantajların başında gelmektedir.

2. Uzaktan Yüksek Din Eğitimi ve İlahiyat Lisans Tamamlama Programı

Günümüzde web tabanlı uzaktan eğitim pek çok alanda olduğu gibi din eğitimi alanında da yaygın şekilde kullanılan bir eğitim modelidir. ABD ve Kanada’da ilahiyat eğitimi veren 270’ den fazla kurumu akredite eden The Association of Theological Schools in the United States and Canada (ATS)’ya üye okullardan 106’sien az 6 dersi uzaktan eğitim aracılığıyla vermektedir.²⁰Bu okullar arasında yer alan Virginia’daki Regent Üniversitesi 4 yıllık lisans eğitiminden sonra 90 kredilik Master of Divinity programının 60 kredisini online olarak okuyabilme imkanı sunmaktadır.²¹ Indiana’daki Bethany Theological Seminary, Ohio’daki United Theological Seminary, Florida’daki Northwestern Theological Seminary ise bütün derslerin online alınabileceği Master of Divinity prog-

19 Uzaktan yüksek eğitim veren üniversitelere dair bilgilere üniversitelerin web sayfalarının araştırmacılar tarafından tek tek incelenmesi yoluyla ulaşılmıştır. Söz konusu üniversitelerin isimleri ve uzaktan eğitim faaliyetlerinin bir özeti için bk.

<http://www.uzaktanegitimrehberi.com/uzaktan-egitim-veren-universiteler/> (erişim tarihi: 12.03.2014).

20 <http://www.ats.edu/member-schools/member-school-distance-education> (erişim: 12.03.2014).

21 <http://www.regent.edu> (erişim: 13.03.2014).

ramları sunmaktadır.²²

Türkiye’de Anadolu, Atatürk ve Ankara Üniversitelerindeki İlahiyat Ön lisans Programı ve İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) programları uzaktan yüksek din eğitimi uygulamalarıdır. İLİTAM ilk defa 2005-2006 yılında Ankara Üniversitesi’nde öğretime başlamış, ardından dokuz üniversite bünyesinde daha açılmıştır. Programa son iki yılda her yıl için 4100 öğrenci kontenjanı ayrılmıştır.2010 yılında yapılan düzenlemeyle İlahiyat ön lisans ve İLİTAM’ın ders programları ilahiyat fakültelerinin programları ile paralel hale getirilmiştir.²³Dolayısıyla isteyen öğrenciler ilahiyat eğitimlerini ilahiyat ön lisans ve İLİTAM programlarında uzaktan eğitimle tamamlayabilmektedirler. Programı başarıyla tamamlayan öğrencilere “İlahiyat Diploması” verilmektedir.

İLİTAM, kullanılan eğitim ve ölçme değerlendirme ortamları açısından karma (blended) uzaktan eğitim modeline karşılık gelmektedir. Programda en çok kullanılan öğrenme ortamlarından ders videoları, özet sunuları, ders notları, eş zamansız forumlar, e-kitaplar öğrenciyle eğitimciyi farklı zamanlarda buluştururken; canlı ders ve eş zamanlı forumlar öğrenciye interaktif öğrenme imkânı vermektedir. Ara sınavlar online olarak gerçekleştirilirken final sınavları yüz yüze yapılmaktadır. Öğrenciler final sınavları öncesinde bir-iki haftalığına fakültele çağırılarak uzaktan eğitim ile aldıkları ders konuları hızlandırılmış olarak verilmektedir. Yüz yüze eğitim adı verilen bu uygulama ve eşzamanlı- eşzamansız öğrenme ortamlarını bir arada kullanması nedeniyle İLİTAM karma uzaktan eğitim modeli olarak tanımlanabilir.²⁴

Uzaktan eğitim programını yürüten üniversitenin sadece uzaktan eğitim vermek için kurgulandığı, örgün öğrenci almadığı modele singlemode model, hem örgün hem de uzaktan eğitimi birlikte yürüttükleri modele ise dualmode

22 www.united.edu, www.bethanyseminary.edu; www.northwesternseminary.com (erişim: 13.03.2014).

23 YÖK, (2010/3044). İLİTAM müfredat programları konulu resmi yazı. 22.06.2010, Ankara: Yüksek Öğretim Kurumu.

24 İLİTAM öğrencilerinin eğitim ortamlarından memnuniyet düzeyini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada öğrencilerin en verimli üç eğitim ortam/materyali olarak e-kitapları (%27,7), yüz yüze dersleri (%26,6) ve canlı dersleri (%21,6) gördüğü belirlenmiştir. Öğrencilerin – çoğu üniversitede katılımın zorunlu olmamasına rağmen – yüze yüze derslere katılım oranının % 53,7; katılma isteğinin ise % 90’a yakın olduğu belirlenmiştir. Kaymakcan ve diğerleri, “Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2013, c. 11, sayı: 26, ss. 71-110.

model denilmektedir.²⁵ İLİTAM programını yürüten üniversitelerin tamamı geleneksel yüz yüze ilahiyat eğitimi veren üniversitelerdir. Bu yönüyle İLİTAM eğitimi uzaktan eğitimde “dualmode” model’de yürütülmekte ve öğretim elemanlarının yetişme tarzları ve iş yükleri; üniversitelerin genel işleyişi de büyük oranda geleneksel eğitime göre şekillenmektedir.

İLİTAM Türkiye’de din görevlilerinin ve yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitimi tercih edenlerin din eğitimi almasını sağladığı gibi ülke dışında Türkiye’nin din eğitimi tecrübesinden istifade etmek isteyenlere de imkânlar sunma olanaklarını artırmaktadır. Bunun için teknolojik altyapı, uzaktan eğitim yeterliliklerine sahip öğretim üyeleri ve eğitimi yardımcı personel ile bu eğitimin geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece İLİTAM’da sunulan eğitimin kalitesi örgün ilahiyat eğitimi ile sunulana oranla kamuoyunu ve bu eğitimden istifade edenleri ikna edebilecek – en azından avantaj dezavantaj dengesi açısından tolere edilebilir farklılıklarla – oranda rekabet edebilir hale getirebilir. Bu ise özelde İLİTAM eğitimi aracılığıyla İslam ilahiyat eğitiminin genelde ise uzaktan eğitim aracılığıyla yüksek din eğitiminin yürütülebilirliği üzerine uygulama tecrübelerinin sonuçlarının araştırılmasını gerektirmektedir.

Çalışmada İLİTAM programının fonksiyonları ve din eğitimi açısından verimliliğine dair durum tespiti yapabilmek amacıyla İLİTAM’ın paydaşlarının görüşleri geleneksel ilahiyat eğitimi ile karşılaştırmalı bir şekilde alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada örgün ilahiyat öğrencilerinin İLİTAM programına bakışlarına da yer verilmiştir. İLİTAM öğrencileri ile aynı üniversitede okuyan benzer sayıda öğrencinin program hakkındaki görüşleri alınarak İLİTAM öğrencilerinin kendi programlarına bakışları ile örgün ilahiyat öğrencilerinin kendi programlarına alternatif oluşturan bu program hakkındaki fikirleri karşılıklı olarak belirlenmeye çalışılmıştır.

3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı İLİTAM programına devam eden öğrenci ve programda görevli öğretim elemanları ve ilahiyat öğrencilerinin İLTAM’ın fonksiyonları, uzaktan yüksek din eğitiminin imkânı ve örgün ilahiyat eğitimine oranla ve-

25 UNESCO, “Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development”, edit.: N. C. Farnes, *Unesco Institute For Information Technologies In Education*, Moscow 2000.

rimliliğine dair görüşlerini belirleyerek web tabanlı yüksek din eğitiminin geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirmektedir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak karma modelde gerçekleştirilmiştir. Karma modelde nicel ve nitel araştırma verileri ulaşılan sonuçları desteklemek için bir arada kullanılır. Çalışma sürecinde öncelikle literatür taraması gerçekleştirilmiş, ardından anket ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılarak alanda görev yapan öğretim elemanları, ilahiyat ve İLİTAM öğrencilerinin görüşleri belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan anketler, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Anket formlarının hazırlanmasında uzaktan eğitim konusunda daha önceden yapılmış çalışmalar, alanın uzmanları ve İLİTAM eğitim süreçlerinde görev almış öğretim elemanlarının tecrübelerinden yararlanılmış; uygulama öncesinde ölçme, değerlendirme ve istatistik uzmanının değerlendirmeleri alınmıştır.

Anket Ocak – Mart 2013 döneminde uygulanmıştır. Uygulama sonucunda İLİTAM öğrencilerine uygulanan anketlerden toplamda 496 anketin düzenli ve titiz bir şekilde doldurulduğu belirlenerek değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerin üniversitelere göre dağılımı şöyledir: Sakarya (95), İstanbul (68), İnönü (89), Atatürk (66), Dokuz Eylül (82), Ondokuz Mayıs (66) ve Fırat (30). İlahiyat öğrencilerine uygulanan anketlerden ise 441 adedi değerlendirmeye alınmaya uygun görülmüştür. Anketlerin üniversitelere göre dağılımı şöyledir: Sakarya (83), İstanbul (72), Atatürk (81), Dokuz Eylül (71), Ondokuz Mayıs (84), Fırat (50).

Anket verilerin analizinde SPSS 15 İstatistik Paket Programı kullanılmıştır. Öğrenci görüşlerinin araştırmamızın bağımsız değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla ki-kare testi uygulanmıştır. Raporlaştırmada Pearson ki-kare testine göre $p < 0,05$ anlamlılık ölçütünü sağlayan ve araştırmanın amaçları açısından önemli görülen verilerin tablolarına yer verilmiştir.

Araştırmamızda kullanılan nitel verilerin elde edildiği mülakatlar 26 Haziran 2012 tarihinde İLİTAM çalışmayı için Sakarya Üniversitesine gelen dekanlar, İLİTAM programı koordinatörleri ve İLİTAM'da görev alan toplam yedi öğretim üyesi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Öğretim elemanlarının görüşlerinin çalışmanın amaçları çer-

çevesinde yoğunlaştığı ya da farklılaştığı noktalar tespit edilerek temalar oluşturulmuş ve bu temalar çerçevesinde kodlama ve yorumlamalar yapılarak okuyucuya sunulmuştur.

5. Çalışmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın nicel yöntemle gerçekleştirilen boyutunun evrenini 2012-2013 öğretim yılında İLİTAM programlarına ve bünyelerinde İLİTAM bulunan ilahiyat fakültelerine devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Seçkisiz örnekleme yöntemi ile kendilerine ulaşılabilen 496 İLİTAM sekizinci dönem²⁶ öğrencisi ve 441 ilahiyat öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. İLİTAM öğrencilerinde örneklem sekizinci dönem öğrencilerinden seçilerek uzun süreli öğrenim tecrübesine sahip öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

İLİTAM öğrencilerinden oluşan örneklemimizde yer alan öğrencilerin 271 (%55) bayan, 222 (% 45)'si erkektir. Üç öğrenci cinsiyet belirtmemiştir. Öğrencilerin % 17,2'si 18-24; % 67,9'u 25-35; % 14,7'si 36-55 yaş aralığındadır. Bir öğrenci 55 yaş ve üstündedir. Öğrencilerin % 65,6'sı Diyanet'te çalışmaktadır. Diyanet dışındaki özel ya da resmi kurumlarda çalışan veya serbest meslek sahiplerinin oranı ise % 11,8'dir. Öğrencilerin % 14,8'i işsiz; % 6,1'i ise ev hanımıdır.

Örnekleme de yer alan ilahiyat öğrencileri, bünyesinde İLİTAM bulunan ve anket uygulaması gerçekleştirdiğimiz altı ilahiyat fakültesinin öğrencilerinden oluşmaktadır.²⁷ Cinsiyet seçeneğine yanıt veren 440 öğrencinin % 65,7'si bayan; % 34,3'ü erkektir. Örnekleme deki İlahiyat öğrencilerinin % 40,6'sının İLİTAM'da okuyan veya İLİTAM'dan mezun bir yakını bulunmaktadır. İLİTAM'dan yararlanan bir yakınının bulunması durumu üzerinden yapılan analizler İLİTAM'a ilişkin yaklaşımlarda istatistiksel açıdan anlamlı farklılık oluşmadığını göstermiştir. Bu durum öğrencilerin ankete duygusal davranmadan büyük oranda objektif cevap verdiğini göstermektedir.

Nitel veri toplama sürecinde farklı üniversitelerde görev yapan amaçlı örneklem seçimi yöntemi ile belirlenen yedi öğretim üyesinden oluşan çalışma gurubu ile çalışılmıştır. Amaçlı örneklem seçimi, çalışılan alana ve çalışmanın

26 İLİTAM dört dönemlik ön lisans üzerine dört dönemlik bir tamamlama programı olarak değerlendirilmektedir (YÖK, 2010/3044).

27 İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İLİTAM öğrencilerine anket uygulanabilmesine rağmen ilahiyat öğrencilerine anket uygulaması gerçekleştirilememiştir.

amacına yönelik olarak maksimum veriye ulaşmayı sağlayacak örneklemin tercih edilmesi esasına dayanır.²⁸ Bu bağlamda çalışma gurubumuz, bünyesinde İLİTAM programı bulunan ilahiyat fakültelerinin yöneticileri ve İLİTAM’da derse giren öğretim üyelerinden oluşturulmuştur. Öğretim üyelerinden üçü bu programların yürütüldüğü fakültelerde dekan, diğer üçü İLİTAM koordinatörüdür. Öğretim üyeleri idari görevleri yanında programlarda ders de vermektedir. İdari görevi bulunmayan bir öğretim üyesi ise iki yıldır ders vermektedir. Öğretim üyelerinin görüşlerine çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilirken her birisini ifade eden (Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7) kodları kullanılmıştır.

6. Uzaktan Yüksek Din Eğitiminin Fonksiyonları ve İmkânına Dair Görüşler

Uzaktan eğitimin, uygulama ve sosyal öğrenmenin önem arz ettiği bir alan olarak ilahiyat alanında kullanılmasını doğru olmadığı, uygulamadan yeterli verim alınamayacağına dair değerlendirmeler yapılmaktadır.²⁹ Burada öğretim üyeleri ve öğrencilerin uzaktan eğitimle ilahiyat eğitiminin yürütülmesinin doğruluğuna, İLİTAM’ın fonksiyonlarına ilişkin görüşlerine yer verilerek konuya ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapma zemini oluşturulmaya çalışılmıştır.

7. İLİTAM Öğrencilerinin Görüşleri

Tablo 1: İlahiyat eğitimi internet temelli öğrenmeye uygun değildir.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	54	11,0	11,0
Katılmıyorum	195	39,9	50,9
Kararsızım	68	13,9	64,8
Katılıyorum	119	24,3	89,2
Kesinlikle katılıyorum	53	10,8	100,0
Toplam	489	100,0	

28 Ali Yıldırım; Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Genişletilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.

29 Recep Kaymakcan ve diğerleri, “Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2013, c. 11, sayı: 26, ss. 71-110.

İLİTAM programı ile uzaktan ilahiyat eğitimi alan öğrencilerin – katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde – toplamda %50,9’u ilahiyat eğitimini internet temelli öğrenmeye uygun bulmaktadır. Öğrencilerin %35,1’i ilahiyat eğitimini internet temelli öğrenmeye uygun bulmamıştır. Kararsız kalan öğrencilerin oranı ise oldukça yüksektir (% 13,9). İLİTAM’dan yararlanan öğrencilerin yaklaşık yarısının uzaktan ilahiyat eğitimini uygun bir uygulama olarak görmemesi ilginç bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 2: İmkânım olsa uzaktan eğitim yerine örgün eğitimi tercih ederdim.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	39	7,9	7,9
Katılmıyorum	58	11,7	19,6
Kararsızım	17	3,4	23,1
Katılıyorum	157	31,8	54,9
Kesinlikle katılıyorum	223	45,1	100,0
Toplam	494	100,0	

İLİTAM öğrencileri “İmkânım olsa uzaktan eğitim yerine örgün eğitimi tercih ederdim” görüşüne yüksek oranda katılmışlardır. Öğrencilerin % 31,8’i katılıyorum seçeneğini işaretlerken % 45,1’i kesinlikle katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin toplamda %76,9’unun örgün eğitimi uzaktan eğitime tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Örgün eğitimi İLİTAM’a tercih etmezdim diyen öğrencilerin oranı ise toplamda % 19,6 olmuştur. Veriler Tablo 1 ile birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin önemli bir kısmının kendi programlarına dair köklü bir negatif tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır.

8. İlahiyat Öğrencilerinin Görüşleri

Tablo 3: İLİTAM programı din eğitimi ve hizmetleri alanında önemli bir eksikliği gidermektedir.

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	111	25,6	25,6
Katılmıyorum	157	36,2	61,8
Kararsızım	87	20,0	81,8
Katılıyorum	65	15,0	96,8
Kesinlikle katılıyorum	14	3,2	100
Toplam	434	100,0	

İLİTAM programının din eğitimi ve hizmetleri alanında önemli bir eksikliği giderdiği görüşüne ilahiyat öğrencilerinin %3,2'si kesinlikle katılıyorum, %15'i katılıyorum, %20'si kararsızım, %36,2'si katılmıyorum, %25,6'sı kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Sonuçlar öğrencilerin toplamda %61,8'inin İLİTAM'ın din eğitimi ve hizmetleri alanına önemli bir katkısı olmadığına inandığını göstermektedir. Öğrencilerin böyle düşünmesinin nedenleri arasında İLİTAM programlarından mezun olanların yeterliğine dair olumsuz izlenimlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Zira Tablo 6'daki veriler örgün ilahiyat öğrencilerinin İLİTAM'ın yeterliliğine dair yüksek oranda olumsuz algıya sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: İLİTAM programlarının varlık ve fonksiyonlarına dair aşağıdaki ifadelerden hangisine katılırsınız?

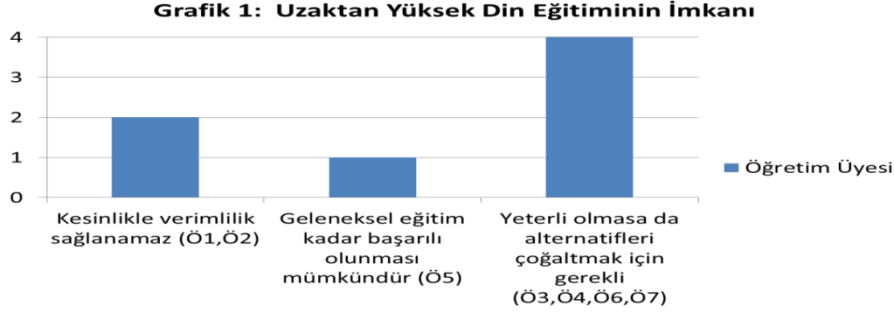
	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
İLİTAM programları tamamen kapatılmalıdır.	113	27,1	27,1
İLİTAM programlarının kontenjanları azaltılmalıdır.	33	7,9	35,0
İLİTAM programı sadece ilahiyat mezunu olmayan diyanet çalışanlarına açık olmalıdır.	27	6,5	41,5
İLİTAM programları devam etmeli ancak akademisyenlik, öğretmenlik gibi haklar açısından örgün ilahiyatlardan ayrılmalıdır.	200	48,0	89,4
İLİTAM programları mevcut durumuyla devam etmelidir.	44	10,6	100
Toplam	417	100,0	

İlahiyat öğrencilerinin İLİTAM'ın varlık ve fonksiyonlarına dair Tablo 4'te verilen görüşleri büyük oranda ılımlı bir yaklaşıma işaret etmektedir. Öğrencilerin %27,1'i İLİTAM programlarının tamamen kapatılması gerektiğini belirtirken; %48 ile en yüksek oran İLİTAM programlarının devam etmesi ancak akademisyenlik ve öğretmenlik gibi haklar açısından örgün ilahiyat mezunlarından ayrılması yönünde gerçekleşmiştir. Öğrencilerin %7,9'u İLİTAM programlarının kontenjanlarının azaltılmasını; %6,5'i sadece diyanet çalışanlarına açık olmasını; %10,6'sı mevcut durumuyla devam etmesini daha doğru bulmaktadır. Sonuçta öğrencilerin %62,4'ünün İLİTAM'ın hitap ettiği öğrenci kitlesi ya da sunduğu avantajlar açısından sınırlanması gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

9. Öğretim Üyelerinin Görüşleri

Öğretim üyelerine “İkisel olarak uzaktan eğitim yoluyla yüksek din eğitimine nasıl bakıyorsunuz? Size göre uzaktan eğitim yoluyla din hizmetlerini yürüte-

cek kişiler veya ilahiyatçılar yetiştirmek mümkün mü?” soruları yönetildiğinde öğretim üyelerinin de uzaktan eğitimle din eğitiminin verilebilirliğine dair endişeleri paylaştığı belirlenmiştir. Öğretim üyelerinin eğilimleri Grafik 1’de verildiği şekilde gerçekleşmiştir.

Öğretim üyelerinden ikisi (Ö1, Ö2,) “ama, fakat” gibi istisna ifadeleri kullanmadan uzaktan yüksek din eğitiminin verimsiz olduğunu belirtmiştir. Bir öğretim üyesi ise (Ö5)üniversite eğitimin bir yönlendirme ve yol gösterme eğitimi olduğu ve isteyenin İLİTAM’da da kendini en iyi şekilde yetiştirebileceğini belirterek uzaktan yüksek din eğitiminin bireysel öğrenmedeki güçlü yanına vurgu yapmıştır. Diğer öğretim üyeleri uzaktan yüksek din eğitiminin verimsiz ancak gerekli olduğuna ve iyileştirilebileceğine vurgu yapmıştır. Söz konusu öğretim üyeleri gerekliliği açıklarken:

1. Örgün eğitime ulaşma imkânı olmayanlara imkân sağladığı (Ö3),
2. Kendini örgün eğitim dışında iyi yetiştirmiş fakat ilahiyatçı diploması alamamış din görevlilerine diploma imkânı sağladığı (Ö4),
3. Bilişim teknolojilerinin gelişimi ve küreselleşmenin bu imkândan yararlanmayı gerekli kıldığı (Ö6)
4. Din görevlilerinin eğitim seviyesinin yükseltilmesi ihtiyacını karşıladığı (Ö7)hususları üzerinde durmuşlardır.

Öğretim üyelerinin görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılardan bir kısmı şöyledir:

“...Din eğitimi açısından uzaktan eğitimle varılabilecek çok da bir şey olduğunu da düşünmüyorum.” (Ö1)

“...Uzaktan eğitim örgün öğretimden farklı değil...” (Ö5)

“Bugünkü dünyada uzaktan eğitime farklı bakmak belki mümkün ama yani bütün dünyayı göz önüne alırsak gelişmiş ülkeleri, mutlaka uzaktan eğitimin yapılması gerektiği açıktır.” (Ö6)

“İlitam programı da esasında bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır... Diyanette görev yapan imamların üniversitelileşme oranı %10 civarında.” (Ö7)

10. Örgün İlahiyat-İLİTAM Karşılaştırmasına Dair Görüşler

İLİTAM’da ilahiyat ile benzer bir program uygulanmakta ve mezunlarına aynı haklardan yararlanma imkânı sağlanmaktadır. Dolayısıyla örgün eğitimde kazandırılan ilahiyat formasyonunun benzerinin uzaktan eğitimde de kazandırılması gerekmektedir. İLİTAM programının alternatifi olduğu geleneksel ilahiyat ile denk bir eğitimin sağlanıp sağlanmadığına dair öğrenci ve öğretim elemanı görüşleri aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir:

11. İLİTAM Öğrencilerinin Görüşleri

Tablo 5: İLİTAM mezunuyla örgün mezununu ilahiyat formasyonu açısından karşılaştırırsanız ne dersiniz?

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Aralarında fark yoktur	221	45,4	45,4
Örgün ilahiyat mezunları daha donanımlı mezun olmaktadır	199	40,9	86,2
İLİTAM mezunları daha donanımlı mezun olmaktadır	67	13,8	100,0
Toplam	487	100,0	

İLİTAM öğrencilerinin %45,4’ü İLİTAM mezunuyla örgün ilahiyat mezunu arasında ilahiyat alanının gerektirdiği formasyona sahip olma açısından bir fark olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin % 40,9’u örgün ilahiyat mezunlarının daha donanımlı oldukları görüşünü belirtirken; İLİTAM mezunlarının daha donanımlı olduğunu belirtenlerin oranı %13,8’de kalmıştır. İLİTAM öğrencilerinden elde edilen bu sonuçların ilahiyat mezunu öğrenciler lehine ciddi bir olumlu algı olarak değerlendirilmesi mümkündür.

12. Örgün İlahiyat Öğrencilerinin Görüşleri

Tablo 6: İLİTAM mezunları ilahiyat alanının gerektirdiği yeterliliklere sahip değildir.

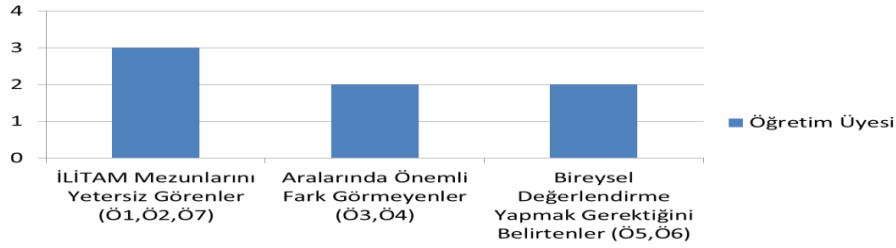
	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	19	4,4	4,4
Katılmıyorum	35	8,2	12,6
Kararsızım	71	16,6	29,3
Katılıyorum	129	30,2	59,5
Kesinlikle katılıyorum	173	40,5	100
Toplam	427	100,0	

Örneklemdaki örgün ilahiyat öğrencilerin "İLİTAM mezunları İlahiyat alanının gerektirdiği yeterliliğe sahip değildir" ifadesine %4,4'ü kesinlikle katılmıyorum; %8,8'i ise katılmıyorum şeklinde cevap vererek İLİTAM öğrencilerinin alanlarının gerektirdiği donanımın yeterince sahip oldukları kanaatini belirtmiştir. Öğrencilerin %16,6'sı ise kararsız kalmıştır. Öğrencilerin %30,2'si İLİTAM mezunlarının gerekli yeterliliğe sahip olmadığına katılmıyorum seçeneğini işaretlerken %40,5'i kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Veriler, ilahiyat öğrencilerinin büyük kısmının (toplamda %70,7)İLİTAM programı mezunlarının gerekli yeterliliğe sahip olmadığını düşündüğünü göstermektedir.

13. Öğretim Üyelerinin Görüşleri

Hem örgün ilahiyat hem de İLİTAM programına devam eden öğrencilerle çalışan öğretim elemanlarından örgün ilahiyat ve İLİTAM mezunlarını mesleki ve akademik yeterlilik açısından karşılaştırmaları istenmiştir. Öğretim üyelerinin genel eğilimi ilahiyat mezunlarının daha donanımlı mezun oldukları şeklinde gerçekleşmekle beraber, İLİTAM öğrencilerinin genelini daha donanımsız olduğu şeklinde genel bir yargıdan kaçınma ve bireysel çabaları göz ardı etmeyen bir yargıya ulaşma çabası öğretim üyelerinin büyük kısmının ifadelerinde dikkati çekmiştir. Öğretim elemanlarının görüşleri Grafik 2'de gösterilen üç farklı eğilime işaret etmektedir.

Grafik 2: Geleneksel İlahiyat ve İLİTAM Mezunu Karşılaştırması

Öğretim üyelerinin konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Kendini yetiştiren arkadaşları ayrı tutmak lazım ama ilitam mezunun da aynı kalitede olması güçtür. Doğrusu böyle bir arkadaşın lisans mezununa göre eksik olduğunu düşünüyorum. (Ö1)

Örgün ile karşılaştırınca yeterli değil. Ama ön yargılı olarak bu ilitam mezunu diye kenara atmak olmaz. (Ö2)

Örgünle kıyasladığımız zaman örgün daha ileri düzeyde daha önde. Ama ilitamda da bilimsel zihniyeti kazandırma kendi şartlarında belli oranda faydası var. (Ö7)

Örgün öğrencilerden de kendini yetiştiren var yetiştiremeyen var... Aynı profil İLİTAM'da da var. Şöyle söyleyeyim ben yüksek lisans programında açık öğretim mezunu bir öğrenciyi almıştım. Onun performansını ve tezini normal örgün eğitimden mezun olan bir öğrenciden daha başarılı buldum. (Ö3)

Şartları, görevleri yerine getirirse sorumluluklarının bilincinde olursa arada fark görmez... Örgün eğitimden farklı bir alana kaydırmak kanaatimce doğru değil. (Ö4)

Mutlaka farkları var, az çok farkları var. Aynı sınıftaki örgün öğrencimiz arasında da farklar var. Ama başarılı arkadaşlar da var. Mesela şu an tez dönemine başlayacak Ankara İlitam mezunu bir öğrencim var ve gerçekten takdir ettiğim öğrencilerden birisi (Ö5).

Hodri meydan, buyurun sınav yapıyor... Mesela önümüzdeki yıl M.E.B de açıkladı. Alan sınavı da yapılacak. İsteyen, yapan gider, yapamayan kalır... (Ö6)

14. Tartışma ve Yorum

Uzaktan eğitim yoluyla yüksek din eğitiminin gerçekleştirilmesinin imkânına dair bulgularımız İLİTAM öğrencilerinin ancak yarısının ilahiyat eğitiminin uzaktan öğrenmeye uygun olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Öğretim üyelerinin eğilimleri ise uzaktan eğitim yoluyla din eğitiminin tercih edilir olmadığı ancak bu eğitim modelinin din eğitiminin örgün eğitim imkânı bulamayan bireylere ulaştırılması ve yaygınlaşan bilişim teknolojisi temelli eğitim anlayışına ayak uydurabilmek için bir zorunluluk olduğu yönündedir.

İlahiyat öğrencilerinden elde edilen sonuçlar öğrencilerin büyük çoğunluğunun İLİTAM eğitiminin kalitesi ve din eğitimi alanına sunabileceği katkılar açısından olumsuz bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Ancak ilahiyat öğrencilerinin önemli bir kısmının İLİTAM'ın gerekliliğinin farkında olduğunu, bu nedenle İLİTAM'ın geleneksel eğitimi dezavantajlı hale getirecek alternatif bir modele dönüşmeden devamından yana olduğunu söylemek mümkündür.

Hem geleneksel ilahiyat öğrencileri hem de İLİTAM öğrencilerinin geleneksel ilahiyat ve İLİTAM mezunlarını ilahiyat formasyonu açısından değerlendirmeleri geleneksel ilahiyat lehine gerçekleşmiştir. İLİTAM öğrencilerinin yarısına yakını örgün ilahiyat mezunlarını daha donanımlı kabul ederken, ilahiyat öğrencilerinde bu oran dörtte üçe kadar çıkmaktadır. Öğretim üyelerinin konuya ilişkin eğilimleri ise geleneksel ilahiyat öğrencileri lehine bu farkı doğrular nitelikte gerçekleşmiştir. Ancak öğretim üyelerinin çoğunun İLİTAM öğrencileri arasında da kendini çok iyi yetiştiren öğrenciler bulunduğu için bireysel değerlendirmenin daha isabetli olacağı yönündeki vurguları dikkate değerdir.

Çalışmamız ile benzer biçimde İLİTAM modeli özelinde ilahiyat eğitiminin uzaktan eğitime uygun olup olmadığını araştıran bir başka çalışmada Birinci,³⁰Ankara Üniversitesi İLİTAM programından mezun yetmiş beş İLİTAM öğrenci ile anket çalışması gerçekleştirmiş ve bazı öğretim elemanları ile mülakat yapmıştır. Araştırma sonucunda ilahiyat eğitiminin uzaktan eğitim yöntemiyle uygulanabileceği ve sağladığı avantajlar nedeniyle yaygınlaştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Uzaktan eğitimle yüksek din eğitiminin gerçekleştirilmesinin imkânı üzerine karma modelde gerçekleştirilen benzer bir çalışma Harris³¹ tarafından Assemblies of God mezhebine bağlı dini yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda web tabanlı yüksek din eğitimi programlarında görev alan öğretim üyelerinin uzaktan din eğitimi geleneksel eğitime göre ikincil gördükleri ancak geleneksel ve uzaktan eğitim yöntemlerini bir arada kullanan (hybrid) modellerde geleneksel eğitimin başarısının yakalanabileceğini düşündükleri belirlenmiştir.

Yoho'nun Palm Beach Atlantic University, Abilene Christian University ve Anderson University uzaktan eğitim direktörleri mülakat tekniğini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmasında ise uzaktan din eğitiminde cemaat şuuru, ahlaki karakter gibi din adamı misyonuna dair hususların kazandırılmasının problem olarak algılandığı belirlenmiştir.³² Bu tespitin çalışmamızın ortaya koyduğu uzaktan din eğitiminin imkânına dair çekincenin en önemli gerekçelerinden birisini oluşturduğu düşünülmektedir.

Halverson'un³³ formative yöntemle gerçekleştirdiği bir çalışmada web tabanlı yüksek din eğitiminde özenle hazırlanmış eğitim teknolojileri ile karma öğrenme ortamlarını desteklemenin, öğrencilerin öğrenme stillerine göre öğre-

30 Kerim Birinci, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.

31 Harris, *Towards an Internet-based Distance Education (IDE) Framework for Religious-based Higher Education Organizations: A Case of the Alliance for Assemblies of God Higher Education*, Dissertation Report For Doctorate Degree, Nova Southeastern University, 2012.

32 P. C. Yoho, *Exploring the Alignment of Distance Education with Christian Higher Education*, Unpublished Doctoral Thesis, Nortcentral University, Arizona 2011.

33 T.D. Halverson, *Improving Blended Learning Environments For Biblical Studies: Applications of The "Innovations In Distance Education" Theory*, Dissertation Report For Doctorate Degree, Indiana University, 2006.

timin düzenlenmesinin, verimsiz grup çalışmalarından kaçınılmasının, öğrenme hedeflerine uygun değerlendirme yapılmasının önemli olduğu; eş zamansız uzaktan eğitim ortamlarının öğrencilere kutsal metin çalışmalarında stressiz bir ortamda çözümlene imkânı sunduğu; sisteme yüklenen görüntülü, sesli ve yazılı öğretim materyallerinin öğrencilerin öğrenmeye odaklanmalarını ve not almalarını desteklediği belirlenmiştir. Bu tespitler uzaktan yüksek din eğitiminde başarılı olunması için öğretim materyal ve süreçlerinin çeşitlilik ve kalitesine dolayısıyla da bu materyal ve süreçleri hazırlayan ve sunan öğretim üyeleri ve üniversitelere odaklanmak gerektiğini göstermektedir.

15. Sonuç ve Öneriler

Uzaktan yüksek din eğitiminin fonksiyonları ve imkânına, İLİTAM mezunlarının yeterliliğinin geleneksel ilahiyat mezunları ile karşılaştırılmasına dair bulgular geleneksel eğitimin öncelikle ilk tercih olarak değerlendirildiğini göstermektedir. İLİTAM eğitiminin ise örgün eğitimin bazı sınırlılıklarını aşma imkânı sunması nedeniyle kullanımı gerekli görülse de örgün ilahiyat eğitiminin sağladığı verimliliğe ulaşamaması nedeniyle daha çok örgün eğitime ulaşma imkânı bulamayanlara hizmet veren bir kanal olarak konumlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Verimliliğin geleneksel eğitime yaklaştırılabilmesi için ise bu eğitimi yürüten kurum ve kuruluşlar ile görevli öğretim elemanlarının gerçekleştirebileceği temel bazı önlemlerin belirlenmesi mümkündür. Bunları şu şekilde ifade edebiliriz:

- a. Uzaktan eğitim ortamları açısından eş-zamanlı ve eş-zamansız eğitim ortamlarını birlikte kullanan karma modeller ve geleneksel eğitim ortamlarından da istifade eden hibrid modeller tercih edilmelidir.
- b. Eğitim materyalleri; öğretim üyeleri, tasarımcılar ve bilişim uzmanlarının işbirliği ile yüksek kalitede hazırlanmalı ve güncel tutulmalıdır.
- c. Tüm unsurlar arasında (öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci, öğrenci-içerik, öğretmen-içerik, öğretmen-öğretmen ve içerik-içerik) etkileşimin canlı tutulması için teknolojik altyapı, etkili yazılım kullanımı ve personel – öğretim üyeleri dâhil – eğitimine yatırım yapılmalıdır.
- d. Öğretim üyelerinin uzaktan eğitimde materyal hazırlama, eğitim süreçlerini yapılandırma ve eğitim teknolojisi kullanma gibi yeterliliklerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Alkan, Cevat, Açıköğretim, *Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.
- Allen, I. Elaine ve Seaman, Jeff, *Going the Distance: Online Education in the United States*, Babson Survey Research Group and Quahog Research Group, 2011.
<http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/goingthedistance.pdf>, (erişim: 08.05.2013).
- Allen, M., Bourhis, J., Burrell, N. & Mabry, E., "Comparing Student Satisfaction With Distance Education to Traditional Classrooms in Higher Education: A Meta-Analysis", *The American Journal of Distance Education*, 2002, c. 16, sayı: 2, ss. 83-97.
- Anderson, T., "Modes of Interaction in Distance Education: Recent Developments and Research Questions", *In Handbook of Distance Education*, Michael G. Moore and William G. Anderson (Ed.), (129-144), Lawrence Erlbaum Associates/Publishers, London 2003.
- Birinci, Kerim, *Uzaktan Eğitim ve Din Öğretiminde Bir Uygulama Örneği: İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- Ersoy, Mustafa, *Uzaktan Eğitim-Öğretim Yönetimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2008.
- Erümit, Semra Fiş, *Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Ders Materyali Tasarımı, Uygulaması ve Materyal Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize 2011.
- Halverson, T. D., *Improving Blended Learning Environments For Biblical Studies: Applications Of The "Innovations In Distance Education" Theory*, Dissertation Report For Doctorate Degree, Indiana University, 2006.
- Hançer, Ahmet, "e-Öğrenmenin Bugünü ve Geleceği". T. G. Yamamoto, U. Demiray ve M. Kesim (Ed.), *Türkiye'de e-öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar*, (ss. 509-526), Ankara 2010.
<http://tojde.anadolu.edu.tr/elearning.pdf> (erişim: 08.05.2013).
- Harris, W. J., *Towards an Internet-based Distance Education (IDE) Framework for Religious-based Higher Education Organizations: A Case of the Alliance for Assemblies of God Higher Education*, Dissertation Report For Doctorate Degree, Nova Southeastern University, 2012.
<http://www.anadolu.edu.tr/tr/uzaktan-egitim-sistemi> (erişim: 20.05.2013).
<http://www.ats.edu/member-schools/member-school-distance-education> (erişim: 12.03.2014).
http://www.icde.org/en/about/membership/members_of_icde/i (erişim: 18.03.2014).
<http://www.osym.gov.tr/dosya/1-69398/h/1ogrencisayozettablosu.pdf> (erişim: 10.03.2014).
<http://www.regent.edu> (erişim: 13.03.2014).
<http://www.uzaktanegitimrehberi.com/uzaktan-egitim-veren-universiteler/> (erişim: 12.03.2014).
- Karaaslan, İlknur Aydoğdu, *Uzaktan Eğitimde Etkin Erişim Sitesi Tasarım Modeli ve Bir Uygulama*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008.
- Karataş, Erinç, *Uzaktan Eğitim İçerik Geliştirme Süreçlerinde Çevrimiçi İşbirliğine Dayalı Proje Takip ve Yönetim Aracı Kullanımının Etkililiği*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.
- Kaymakcan, Recep; Meydan, Hasan; Telli, Adnan; Cevherli, Kübra, "Paydaşlarına Göre İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programının Değerlendirilmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, İstanbul 2013, c.11, sayı: 26, ss. 71-110.
- Moore, G. Michael, "Toward a Theory of Independent Learning and Teaching", *The Journal of Higher Education*, 1973, c. 44, sayı: 9, ss.661-679.
- Moore, G. Michael, "Theory of transactional distance", *Theoretical Principles of Distance Education* D. Keegan (ed.), Rotledge, Newyork 1993, 22-38.
- Naidu, Som, "Designing Instruction for e-Learning Environments", *In Handbook of Distance Education*, Michael G. Moore and William G. Anderson (Ed.), (349-365), Lawrence Erlbaum Associates/Publishers, London 2003.

- Özmen, A. ve Ediz, İ. G., "Uzaktan Eğitim ve Dumlupınar Üniversitesi Modeli", *Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu*, 25 Mayıs 2002.
http://www.aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Ahmet_Ozmen.doc Web (erişim: 25.04.2013).
- Şenyuva, Emine Akçin, *Hemşirelik Eğitiminde Web Tabanlı Uzaktan Eğitim Uygulaması: Hasta Eğitimi Dersi Örneği*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007.
- UNESCO, "Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development", N. C. Farnes (Ed.), *Unesco Institute For Information Technologies In Education*, Moscow 2000.
- www.bethanyseminary.edu(erişim: 13.03.2014).
- www.northwesternseminary.com(erişim: 13.03.2014).
- www.united.edu(erişim: 13.03.2014).
- Yenal, Ayşe Çiğdem, *Uzaktan Eğitim*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Genişletilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- Yoho, P. C., *Exploring the Alignment of Distance Education with Christian Higher Education*, Unpublished Doctoral Thesis, Nortcentral University, Arizona 2011.
- YÖK, (2010/3044). İLİTAM müfredat programları konulu resmi yazı. 22.06.2010, Ankara: Yüksek Öğretim Kurumu.